

## **Lausunto ulkoasiainvaliokunnalle asiassa KAA 4/2025 vp Aloite puolustushankintojen sääntelystä**

### **Aluksi**

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan, että eduskunta edellyttäisi valtioneuvostoa ryhtymään lainvalmisteluun puolustushankintojen sääntelemiseksi. Aloitteen mukaan puolustushankinnoissa tulisi ottaa huomioon kansainväliset ihmisoikeussopimukset, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tavoitteiden toteutuminen sekä muut ulko- ja turvallisuuspoliittiset näkökohdat. Lisäksi aloitteessa esitetään, että lakiin kirjataan velvollisuus noudattaa valvonnassa hyviä käytäntöjä.

Arvioin tässä lausunnossa aloitetta kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Tarkastelen ensin, millaisia velvoitteita kansainvälinen oikeus asettaa Suomelle puolustushankintoja tehtäessä. Tämän jälkeen esitän ehdotuksia siitä, miten eduskunta ja valtioneuvosto voisivat ottaa nämä velvoitteet huomioon, jos eduskunta päättää edellyttää valtioneuvostoa ryhtymään lainvalmisteluun. Keskeinen ehdotukseni on, että sääntelyssä voitaisiin ottaa mallia puolustustarvikkeiden vientiä koskevista säännöksistä ja käytännöistä.

### **Suomea asehankinnoissa sitovat kansainvälisoikeudelliset velvoitteet**

Kansainvälinen oikeus sääntelee suhteellisen yksityiskohtaisesti puolustustarvikkeiden vientiä. Suomen kannalta keskeisiä velvoitteita luovat erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien (YK) asekauppasopimus (SopS 33/2014) ja Euroopan unionin (EU) neuvoston yhteinen kanta aseviennistä (2008/944/YUTP). Puolustushankintoja ei sen sijaan ole säännelty vastaavilla nimenomaisilla sopimuksilla tai kannanotoilla.

Se, ettei puolustushankinnoista ole erillistä sääntelyä, ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kansainvälinen oikeus rajoittaisi niitä. Rajoituksia seuraa kansainvälisen oikeuden yleisistä säännöistä sekä tietyistä Suomea sitovista valtiosopimuksista.

Ensinnäkin kansainvälinen oikeus rajoittaa puolustushankintoja tilanteissa, joissa on syytä epäillä, että puolustustarvikkeita myyvä valtio on syyllistynyt niin sanottujen *erga omnes* -velvoitteiden loukkaukseen. *Erga omnes* -velvoitteet ovat velvoitteita, jotka valtiolla on koko kansainvälistä yhteisöä kohtaan. Tällaisia ovat esimerkiksi joukkotuhonnan kielto, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden keskeiset säännöt sekä keskeiset ihmisoikeusvelvoitteet.

Kansainvälinen tuomioistuin (ICJ) on vuonna 2004 antamassaan neuvoa-antavassa lausunnossa todennut, että jos valtio syyllistyy *erga omnes* -velvoitteen loukkaukseen, muiden valtioiden on pidättäydyttävä avustamasta loukkausta ja pyrittävä kykyjensä

mukaan saattamaan loukkaus päätökseen.<sup>1</sup> Toimintavelvoite korostuu erityisesti valtioilla, joilla on tosiasiallista vaikutusvaltaa kyseiseen valtioon.

Puolustustarvikkeiden vienti *erga omnes* -velvoitteita rikkovaan valtioon on lähtökohtaisesti kielletty, koska tarvikkeita voidaan käyttää suoraan loukkauksen toteuttamiseen. Myös puolustustarvikkeiden tuonti tällaisesta valtiosta voi kuitenkin merkitä loukkauksen tukemista. Hankinnoilla voidaan tarjota myyjävaltiolle taloudellisia resursseja, joita se voi käyttää kansainvälisen oikeuden vastaiseen toimintaan. Lisäksi kaupankäynti voi osaltaan ylläpitää kyseisen valtion kansainvälistä legitimitettiä. Tällaisessa tilanteessa puolustushankintojen keskeyttäminen voi olla tehokas keino pyrkiä vaikuttamaan loukkauksen päättymiseen.

Vastaavia rajoituksia voidaan johtaa myös Suomea sitovista valtiosopimuksista. Vuoden 1949 Geneven sopimusten (SopS 7/1955) yhteisen 1 artiklan mukaan sopimusvaltioiden on paitsi noudatettava humanitaarista oikeutta myös saatettava se noudatetuksi kaikissa olosuhteissa. Jos humanitaarista oikeutta rikotaan vakavasti, sopimusvaltioilla on velvollisuus toimia loukkauksen lopettamiseksi. Punaisen Ristin kansainvälisen komitean tulkinnan mukaan tämä voi tietyissä tilanteissa merkitä velvollisuutta pidättäytyä sekä puolustustarvikkeiden viennistä että niiden hankkimisesta loukkauksiin syyllistyvistä valtiosta. Velvollisuus syntyy, kun valtio tietää tai sen olisi pitänyt tietää merkittävästä riskistä, että myyjävaltio rikkoo humanitaarista oikeutta vakavalla tavalla.<sup>2</sup>

Joukkotuhonnan vastaisen yleissopimuksen (SopS 5/1960) 1 artiklan mukaan sopimusvaltioilla on velvollisuus ehkäistä joukkotuhontaa. Kansainvälisen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tämä velvollisuus syntyy heti, kun valtio saa tietää tai sen olisi pitänyt tietää vakavasta riskistä, että joukkotuhontana pidettävä rikos on tapahtumassa.<sup>3</sup> Myös tästä voidaan johtaa velvollisuus pidättäytyä puolustushankinnoista, jos ne voisivat tukea joukkotuhontaan syyllistyvää valtiota.

Vaikka Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa ei ole vastaavaa artiklaa, ihmisoikeuksien edistäminen on keskeinen kansainvälisen oikeuden periaate. On siis johdonmukaista pidättäytyä puolustushankinnoista valtiosta, joka syyllistyy vakaviin ja järjestelmällisiin ihmisoikeusloukkauksiin.

Lisäksi YK:n peruskirjan (SopS 1/1956) mukaan Suomi on sitoutunut edistämään kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta. Suomen perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi.

---

<sup>1</sup> ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, para. 159,

<sup>2</sup> <https://www.icrc.org/en/document/arms-transfers-parties-armed-conflict-what-law-says> (vierailtu 15.2.2026).

<sup>3</sup> ICJ, Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, I.C.J. Reports 2007, para. 431.

Nämä velvoitteet tukevat tulkintaa, jonka mukaan puolustushankinnoissa on otettava huomioon niiden vaikutukset kansainväliseen rauhaan ja oikeusjärjestykseen.

Puolustushankintoja voivat estää myös YK:n turvallisuusneuvoston tai Euroopan unionin asettamat pakotteet. Tällöin pakote muodostaa ehdottoman esteen hankinnalle.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Suomella on kansainvälisen oikeuden nojalla velvollisuus ottaa asehankinnoissaan huomioon ihmisoikeussopimukset ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden velvoitteet. Näiden velvoitteiden noudattaminen edistää myös Suomen omaa turvallisuutta. Esimerkiksi asejärjestelmien huoltovarmuus voi vaarantua, jos toimittajavaltio joutuu pakotteiden kohteeksi. Lisäksi kansainvälistä oikeutta rikkovien valtioiden kanssa käytävä asekauppa voi heikentää Suomen kansainvälistä mainetta oikeusvaltiona ja ihmisoikeuksien puolustajana.

Näistä syistä voisi olla perusteltua täsmentää Suomen kansainvälisoikeudellisia velvoitteita kansallisella lainsäädännöllä ja luoda selkeät puitteet sille, miten ihmisoikeus- ja humanitaarisoikeudelliset näkökohdat huomioidaan puolustushankintoja harkittaessa.

### **Mahdolliselle lainvalmistelulle pohja asekauppasopimuksesta ja EU:n yhteisestä kannasta?**

Jos eduskunta ryhtyy valmistelemaan puolustushankintoja koskevaa sääntelyä, mallia voitaisiin ottaa YK:n asekauppasopimuksesta (SopS 33/2014), EU:n yhteisestä kannasta (2008/944/YUTP) sekä Suomen puolustustarvikkeiden vientiä koskevista käytännöistä. Vaikka nämä koskevat vientiä, niihin sisältyvä ulko- ja turvallisuuspoliittinen kokonaisharkinta soveltuu pääosin myös hankintatilanteisiin.

Asekauppasopimuksen 6 artiklan mukaan osapuoli ei saa sallia puolustustarvikkeiden siirtoa, jos se rikkoisi YK:n turvallisuusneuvoston pakotteita tai jos sillä on tiedossaan, että aseita käytettäisiin esimerkiksi joukkotuhontaan, rikoksiin ihmisyyttä vastaan tai vakaviin sotarikoksiin. Artikla 7 velvoittaa tekemään kattavan riskiarvion ja kieltämään siirron, jos on olemassa merkittävä riski, että tarvikkeita käytetään vakaviin ihmisoikeus- tai humanitaarisen oikeuden loukkauksiin.

EU:n yhteinen kanta edellyttää jäsenvaltioita arvioimaan vastaanottajavaltion ihmisoikeustilannetta ja sitoutumista humanitaariseen oikeuteen. Lupa on evättävä, jos on selkeä vaara, että tarvikkeita käytetään vakaviin loukkauksiin tai sisäiseen sortoon.

Lain puolustustarvikkeiden viennistä 21 §:n mukaan lupa-asioita valmistelee puolustusministeriön asettama poikkihallinnollinen maastavientiasioiden työryhmä, jossa ulko- ja turvallisuuspoliittisesta arviosta vastaa ulkoministeriö. Puolustusministeriön oikeuskanslerille 1.9.2025 toimittaman selvityksen mukaan lupia myönnettäessä arvioidaan määrämaan sisäistä tilannetta ja turvallisuutta ja sen sitoutumista

kansainvälisen oikeuden noudattamiseen sekä huomioidaan maan ihmisoikeustilanne. Vaikka kokonaisharkinnassa huomioidaan myös Suomen talouteen ja huoltovarmuuteen liittyvät tekijät, ne eivät saa vaikuttaa EU:n yhteisen kannan perusteiden tai YK:n asekauppasopimuksen soveltamiseen.<sup>4</sup> Ulkoministeriön 12.9.2025 oikeuskanslerille toimittamasta selvityksestä ja ulkoministeriön internetsivuilta käy ilmi, että ulkoministeriö pohtii vientilupia harkitessaan laajasti viennin vaikutuksia ihmisoikeuksien toteutumiseen ja rauhan ylläpitoon. Lupaa harkitessaan ulkoministeriö arvioi muun muassa vastaanottajamaan ihmisoikeustilannetta ja pohtii voisiko aseiden vienti johtaa jännitteiden lisääntymiseen alueella.<sup>5</sup> Ulkoministeriö pyrkii myös varmistamaan, ettei viennin taloudellinen arvo ole epäsuhdassa sen kanssa, miten paljon vastaanottajavaltio käyttää resursseja maan taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen.<sup>6</sup> Ministeriöiden velvollisuuksiin kuuluu YK:n asekauppasopimuksen mukaisesti noudattaa lupaharkinnassa varovaisuutta.

Punaisen ristin kansainvälisen komitean mukaan ennen puolustustarvikkeiden siirtoa on arvioitava muun muassa onko vastaanottajavaltion noudattanut ihmissoikeusvelvoitteitaan ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden velvoitteita, vastaanottajavaltion aikomuksia sekä sen kykyä varmistaa, että puolustustarvikkeita käytetään ihmisoikeuksien ja humanitaarisen oikeuden velvoitteiden mukaan. Päätös perustuu aina kokonaisarvioon, jossa voidaan huomioida niin julkinen kuin suljettu informaatio, mukaan lukien diplomaattisen edustuston tiedot, sotilastiedot, YK:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen tiedot ja raportit, mediajulkaisut, kansalaisjärjestöjen raportit sekä kansainvälisten ja kansallisten tuomioistuinten päätökset.<sup>7</sup>

Vastaavanlainen järjestelmä voitaisiin soveltuvin osin ulottaa puolustushankintoihin. Viranomaiset voitaisiin velvoittaa tekemään ennen hankintapäätöstä kattava riskiarvio, jossa tarkastellaan myyjävaltion ihmisoikeustilannetta, sen sitoutumista kansainväliseen oikeuteen sekä hankinnan vaikutuksia kansainväliseen rauhaan ja turvallisuuteen. Arvio voisi perustua laaja-alaiseen tietopohjaan, mukaan lukien viranomaistiedot, kansainvälisten järjestöjen raportit, kansalaisjärjestöjen arviot ja tuomioistuinten ratkaisut.

## Lopuksi

---

<sup>4</sup> Valtioneuvoston oikeuskansleri, Aseiden ja kaksikäyttötuotteiden vienti Israeliin, OKV/1198/10/2025 OKV/1351/10/2025 OKV/1772/10/2025 OKV/2409/10/2025 OKV/2411/10/2025 OKV/2666/10/2025, 10.11.2025, 2.

<sup>5</sup> Ibid. 5-11.

<sup>6</sup> [https://um.fi/uutiset/-/asset\\_publisher/GRSnUwaHDPv5/content/kuinka-puolustustarvikkeiden-vientiluvista-paatetaan](https://um.fi/uutiset/-/asset_publisher/GRSnUwaHDPv5/content/kuinka-puolustustarvikkeiden-vientiluvista-paatetaan) (vierailtu 19.2.2026).

<sup>7</sup> Ks. tarkemmin ICRC, Arms Transfer Decisions: Applying International Humanitarian Law and International Human Rights Law Criteria – a Practical Guide (2016).

Vaikka kansainvälinen oikeus ei sisällä puolustushankintoja nimenomaisesti koskevaa sääntelyä, yleiset kansainvälisoikeudelliset säännöt ja Suomea sitovat sopimusvelvoitteet rajoittavat niitä. Suomen on pidättäydyttävä puolustushankinnoista, jos viranomaiset tietävät tai niiden olisi pitänyt tietää merkittävästä riskistä, että myyjävaltio syyllistyy joukkotuhontaan, vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin tai humanitaarisen oikeuden rikkomuksiin. Sama koskee tilanteita, joissa hankinta rikkoisi YK:n tai EU:n asettamia pakotteita.

Olisi perusteltua täsmentää näitä velvoitteita kansallisessa lainsäädännössä ja selkiyttää niitä koskevia menettelyjä. Lakiin voitaisiin sisällyttää velvollisuus tehdä ennen puolustushankintaa kattava riskiarvio sekä säännös, jonka mukaan hankinnasta on pidättäydyttävä, jos arvio osoittaa merkittävän riskin kansainvälisen oikeuden vakavista loukkauksista. Lisäksi laissa voitaisiin korostaa varovaisuusperiaatteen ja hyvien hallintokäytäntöjen noudattamista.